

MANIFEST MOT MOBBING 2009–2010

– et forpliktende samarbeid for et godt og inkluderende oppvekst- og læringsmiljø

FORORD

Alle barn fortjener en bra start i livet. I dag er det for mange barn og unge som opplever mobbing. Barnehage, skole, SFO og fritidsmiljø skal være trygge arenaer for barn og ungdom. Det er voksnes ansvar å sørge for denne tryggheten.

Gjennom Manifest mot mobbing forplikter mange viktige parter seg til å forebygge og bekjempe mobbing. Siden Manifestarbeidet startet i 2002, har partene bidratt til økt bevissthet om mobbing, fokus på et godt og inkluderende lærings- og oppvekstmiljø for barn og unge og tiltak mot mobbing.

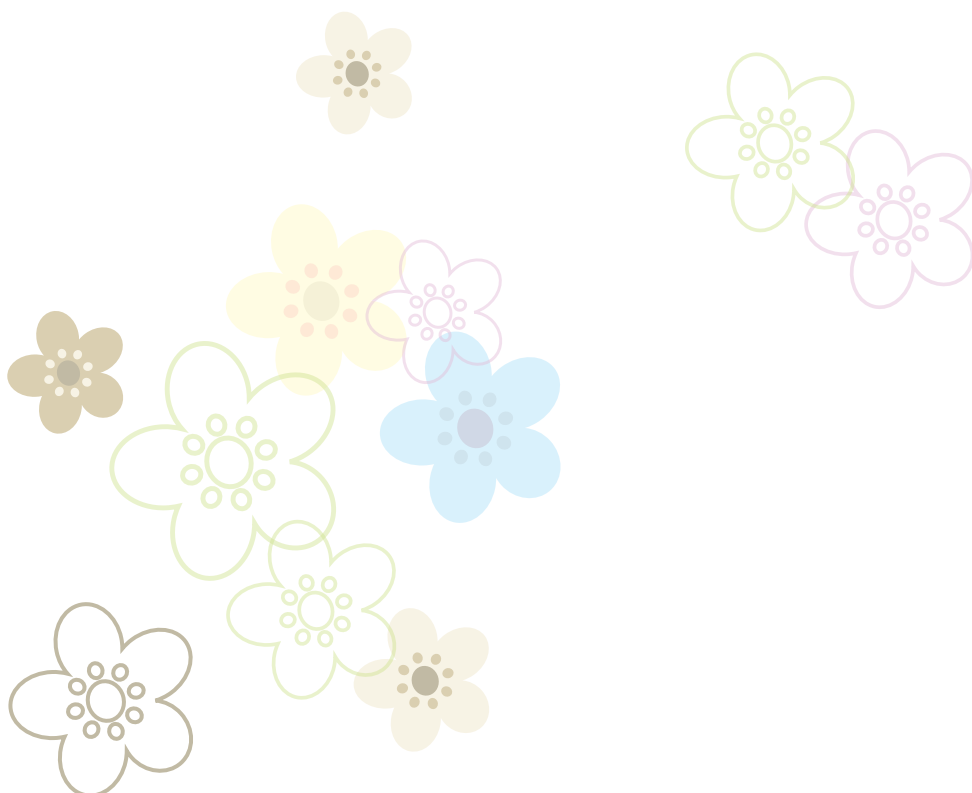
Vi ser at innsatsen gir resultater. Der det satses systematisk på å bekjempe mobbing, blir det bedre. Likevel er vi langt unna målet om at ingen skal oppleve mobbing og at alle skal føle seg trygge på skolen og skoleveien. Derfor fortsetter vi arbeidet og bekrefter forpliktelsene i Manifest mot mobbing.

Mobbing er krenkende, skaper utrygghet og kan ødelegge selvtilliten. Mobbing finnes i ulike former. I dag opplever mange at Internett og mobiltelefonbruk gir nye arenaer for mobbing, trakassering og ute-stengning. Det er viktig å jobbe mot dette, gjennom arbeid for nett-vett og bevisstgjøring om konsekvensene av å mobbe. Vi må følge med i utviklingen og sørge for at vi gjør det som virker og som gir resultater. Uansett form og arena for mobbingen er virkningen den samme for den som mobbes. Vi må derfor bekjempe alle former for mobbing.

Vi har alle et ansvar for å forebygge og bekjempe mobbing. Som medmennesker og samfunnsdeltakere. Med dette manifestet inviterer vi til fornyet og felles innsats. Vi forplikter oss til å gjøre det som står i vår makt for at alle barn skal ha det bra i barnehagen, på skolen og i fritiden. Barn skal få ha en barndom uten mobbing.

Vi vet at innsats nytter. Nå fortsetter vi arbeidet.

Jens Stoltenberg
Statsminister

MANIFEST MOT MOBBING 2009–2010

– et forpliktende samarbeid for et godt og inkluderende oppvekst- og læringsmiljø

Vi, regjeringen Stoltenberg, KS, Utdanningsforbundet, Fagforbundet, Skolenes landsforbund og Foreldreutvalget for grunnopplæringen, forplikter oss til å arbeide for at alle barn og unge har et godt og inkluderende oppvekst- og læringsmiljø.

Barn og unge skal ikke bli utsatt for krenkende ord eller handlinger som mobbing, vold, rasisme, homofobi, diskriminering eller utestengning.

Den viktigste innsatsen mot mobbing må skje der barn og unge befinner seg. Vi er derfor opptatt av å motivere og bistå den lokale og regionale innsatsen mot mobbing.

VÅRE MÅL:

Barn og unge skal ha et fysisk og psykososialt miljø som fremmer helse, trivsel og læring

Barn og unge skal få oppfylt sine rettigheter til medvirkning og medbestemmelse i barnehage, skole og fritid

Alle skal bidra til godt samarbeid til barnas og de unges beste, og foreldre og foresatte må sikres medvirkning og medbestemmelse

Voksne skal vite at de har et ansvar for at barn og unge blir inkludert i gode oppvekst- og læringsmiljøer

Voksne skal opptre som tydelige voksne og være gode rollemodeller overfor barn og unge

Alle som har ansvar for barn og unge skal ha gode ferdigheter i forebygging og håndtering av mobbing

Alle som arbeider med barn og unge skal ha gode ferdigheter i verdi- og holdningsskapende arbeid blant barn, unge og voksne

KS
Halvdan Skard

Utdanningsforbundet
Helga Hjetland

Foreldreutvalget for grunnopplæringen
Loveleen Rihel Brenna

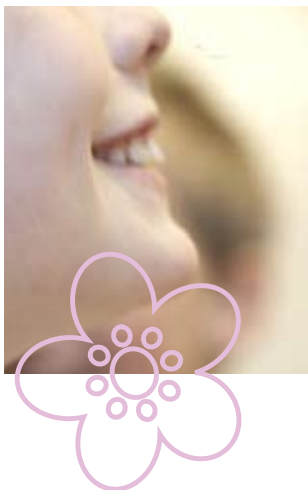
Fagforbundet
Jan Davidsen

Jens Stoltenberg
Statsminister

Skolenes landsforbund
Stein Grøtting

LOVGRUNNLAGET FOR RETTEN TIL ET OPPVEKST- OG LÆRINGSMILJØ UTEN MOBBING

FNs barnekonvensjon omhandler blant annet barnets rett til utvikling, medvirkning, ikke-diskriminering, omsorg, beskyttelse og selvrealisering. Det pekes spesielt på utvikling av respekt for barnets personlighet, kulturelle identitet, språk og verdier. Mobbing kan hemme en slik utvikling. FNs barnekonvensjon er gjort til norsk lov gjennom **menneskerettsloven**.

Barnehageloven § 2, tredje ledd, slår fast at omsorg, oppdragelse og læring i barnehagen skal fremme menneskelig likeverd, likestilling, åndsfrihet, toleranse, helse og forståelse for bærekraftig utvikling. Barnehagen skal gi barn muligheter for lek, livsutfoldelse og meningsfylte opplevelser og aktiviteter i trygge og samtidig utfordrende omgivelser.

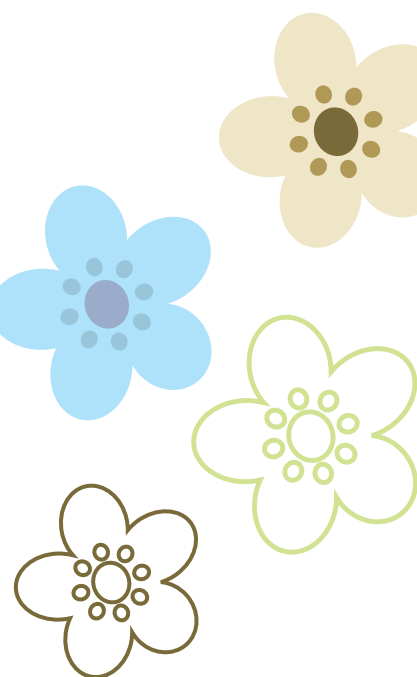
Barnehageloven § 3 gir barn rett til medvirkning. Forskriften **rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver** utdypet personalets ansvar for barns omsorgs- og læringsmiljø og for å fremme positive handlinger som motvirker avvising, mobbing og vold. Barnehagen skal være et miljø hvor ulike individer og ulike kulturelle ytringer møtes i respekt for det som er forskjellig. Barnehagen har et særlig ansvar for å forebygge vansker og å oppdage barn med særskilte behov. Rammeplanen legger vekt på språklig og sosial kompetanse som grunnlag for barns aktive deltakelse i fellesskapet.

Opplæringsloven kapittel 9a og prinsipper for opplæringen slår fast at alle elever i grunnskoler, videregående skoler og skolefritidsordning (SFO) har rett til et godt fysisk og psykososialt miljø som fremmer helse, trivsel og læring. Alle som arbeider i skolen og skolefritidsordning plikter å sørge for at elevene ikke blir utsatt for sjikane gjennom krenkende ord og handlinger som mobbing, vold, rasisme og diskriminering. Dersom en tilsatt i skolen eller skolefritidsordningen får kunnskap eller mistanke om at en elev blir utsatt for slike krenkende ord eller handlinger, skal vedkommende snarest undersøke saken og varsle skoleledelsen, og dersom det er nødvendig og mulig, selv gripe direkte inn.

Opplæringsloven gir elever og foreldre stor grad av brukermedvirkning og klageadgang. Opplæringsloven § 11-1a og § 11-5a gir bestemmelser om opprettelse av skolemiljøutvalg i grunnskole og videregående skole. Skoleeier (kommuner og fylkeskommuner) har plikt til å sørge for at det blir fastsatt et ordensreglement for den enkelte grunnskole eller videregående skole, jf. opplæringsloven §§ 2–9 og 3–7. Prinsipper for opplæringen vektlegger skolens ansvar for å utvikle elevenes sosiale kompetanse, bl.a. ved at de får øve seg i ulike former for samhandling og problem- og konflikthåndtering.

Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler mv. har som formål å bidra til at miljøet i barnehager, skoler og visse andre virksomheter fremmer helse, trivsel og gode sosiale og miljømessige forhold – og dessuten forebygger sykdom og skade. Forskriftens bestemmelser skal anvendes ved planlegging, tilrettelegging og drift av virksomheten, jf. forskriften § 2. **Forskrift om kommunens helsefremmende og forebyggende arbeid i helsestasjons- og skolehelsetjenesten** har som formål å fremme psykisk og fysisk helse, fremme gode sosiale og miljømessige forhold og forebygge sykdom og skader. Forskriften § 2-3 fastslår at helsestasjons- og skolehelsetjenestens tilbud skal omfatte forebyggende psykososialt arbeid og samarbeid med skolen om tiltak som fremmer godt psykososialt og fysisk lærings- og arbeidsmiljø for elever.

Det er også forbud mot trakassering på grunn av kjønn, nedsatt funksjonsevne, etnisitet, religion, livssyn m.v. i lovverket mot diskriminering; **likestillingsloven § 8a, diskriminerings- og tilgjengelighetsloven § 6 og diskrimineringsloven § 5**. I tillegg fastslår likestillingsloven § 8a at det ikke er tillatt å utsette en annen for seksuell trakassering. Arbeidsgivere og ledelse i organisasjoner eller utdanningsinstitusjoner har ansvar for å forebygge og søke å hindre trakassering innenfor sine ansvarsområder.

TILTAK

Manifestpartene vil følge opp arbeidet fra de første manifestperiodene, og vil i fellesskap arbeide for at lovbestemmelsene på området blir fulgt opp. Manifestpartene har forskjellige roller og ulike arbeidsfelt. Partene forplikter seg til å arbeide sammen og hver for seg mot det samme målet.

Tiltakene i manifestet vil i den grad det er mulig være basert på kunnskap om hva som virker. Partene vil arbeide for et forbedret kunnskapsgrunnlag om mobbing, blant annet gjennom forskning.

Manifestpartene vil arbeide for at ingen barn og unge skal utsettes for krenkende ord eller handlinger som mobbing, vold, rasisme, diskriminering eller utestengning. Partene skal legge vekt på å forhindre trakassering og krenkelser på grunn av kjønn og seksuell orientering.

Digitale medier er en viktig del av barn og unges hverdag. Mange opplever mobbing og trakassering via mobiltelefon og internett. Manifestpartene vil arbeide for at barn og unge ikke utsettes for denne form for mobbing.

Det viktigste arbeidet og engasjementet mot mobbing og for et godt oppvekst- og læringsmiljø må skje der barn og unge oppholder seg. Et godt oppvekst- og læringsmiljø forutsetter at det enkelte barn, ungdom og voksne blir møtt med respekt. Partene er derfor opptatt av å motivere og bistå den lokale innsatsen mot mobbing. Partene vil også oppmuntre lokalsamfunnet til å forplikte seg til videre innsats mot mobbing.

Manifestpartene vil spre informasjon og materiell om forebygging og håndtering av mobbing.

Tiltak for barn og unge i skole og skolefritidsordning

1. innhente erfaringer med uavhengige kontrollutvalg og ombud for elever i Norge og nordiske land, for å vurdere om det bør opprettes et sentralt elevombud
2. støtte implementeringen av tiltak og program med dokumentert effekt for arbeidet med læringsmiljøet og mobbing
3. gjennomføre en forskningsbasert utvalgsundersøkelse for å få et bedre bilde av hva som ligger bak tallene i Elevundersøkelsen om forekomst av mobbing og diskriminering
4. gjennomføre nasjonalt tilsyn med skoler og skoleeiere om etterlevelsen av opplæringsloven kapittel 9a om psykososialt læringsmiljø
5. samle og spre kunnskap om hvordan skolene kan arbeide for å skape gode læringsmiljø gjennom blant annet Program for inkluderende lærings- og oppvekstmiljø
6. vektlegge kunnskap om læringsmiljø i skolelederutdanningen og lærerutdanningen
7. utarbeide og spre veiledningsmateriell om kjønnsrelatert mobbing
8. forsterke innsatsen i arbeidet med de utfordringer som digitale medier bidrar til, blant annet gjennom informasjon, veiledning og kurs
9. implementere "Psykisk helse i skolen"
10. spre informasjon til ansatte og foresatte om barns psykiske helse
11. bidra til at ansatte på skoler og skolefritidsordninger har kompetanse i og planer for arbeidet mot mobbing
12. legge til rette for kurs/skolering og spre informasjon om arbeidet mot mobbing
13. tydeliggjøre ansvaret knyttet til arbeidet mot mobbing gjennom diskusjoner om yrkesetiske problemstillinger
14. revidere og distribuere veiledningsmateriell om skolemiljøutvalg

Tiltak for barn i barnehagen

15. spre informasjon til ansatte i barnehage om barns psykiske helse
16. legge vekt på lærings- og omsorgsmiljø ved å følge opp rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver
17. bidra til at ansatte i barnehager har kompetanse i og planer for arbeidet mot mobbing
18. legge til rette for kurs/skolering og spre informasjon om arbeidet mot mobbing
19. bidra til å tydeliggjøre ansvaret knyttet til arbeidet mot mobbing gjennom diskusjoner om yrkesetiske problemstillinger

Tiltak for barn og unge i organiserte fritidsmiljø

20. tydeliggjøre ansvaret knyttet til arbeid mot mobbing overfor ansatte og tillitsvalgte i de frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene og fritidsklubber gjennom dialog og kompetanseheving
21. følge opp forsknings- og utviklingsarbeid om sosial kompetanse
22. bidra til et aktivt inkluderingsarbeid og skape møteplasser og konferanser om oppvekstmiljø for barn og unge
23. bidra til å bekjempe mobbing og trakassering via digitale medier og kjønnsrelatert mobbing gjennom informasjons- og holdningsskapende arbeid

Tiltak for helsestasjon og skolehelsetjenesten

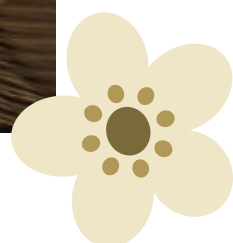
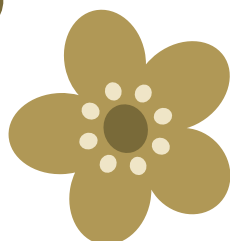
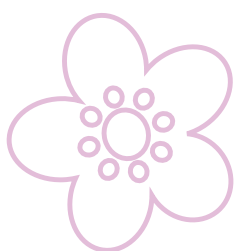
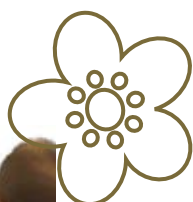
24. mobilisere helsestasjons- og skolehelsetjenesten som en sentral samarbeidspartner for skolene og barnehagene i arbeidet med å skape et godt psykososialt læringsmiljø

Tiltak for foreldre og foresatte

25. spre informasjon til foreldre og foresatte med barn i barnehage og skole om barns psykiske helse
26. bidra til å avklare forventninger og fellesansvar mellom hjem og skole blant annet gjennom foreldremøter og nettverksgrupper
27. styrke barnehagens samarbeid med foreldrene for å fremme et godt barnemiljø
28. holde foredrag om foreldres og foresattes oppgaver og ansvar for å bekjempe mobbing
29. gi råd og hjelp til foreldre og foresatte på e-post og telefon

Tiltak for kommuner og fylkeskommuner

30. bistå med videreutvikling av verktøy for arbeidsgiverstrategi
31. drive prosjekter for kvalitetsutvikling på helse- og omsorgsområdet
32. kartlegge hva kommuner og fylkeskommuner trenger for å utvikle egne kvalitets- og styringssystemer, og gi tilbud om støtte
33. stimulere til god etisk standard i kommunesektoren, blant annet gjennom regionale kurstilbud
34. utforme tiltak til Kvalitetskommuneprogrammet slik at arbeid mot mobbing i oppvekstsektoren inkluderes i programmet
35. systematisere og formidle kunnskap om skoleeiers inkluderingsarbeid, blant annet i Kvalitetskommuneprogrammet

HOVEDANSVARLIGE FOR TILTAK

Barne- og likestillingsdepartementet

Ansvarlig for tiltak nr. 20, 21, 22, 23

Fagforbundet

Ansvarlig for tiltak nr. 11, 12, 13, 17, 18, 19, 22, 34

FUG (Foreldreutvalget for grunnopplæringen)

Ansvarlig for tiltak nr. 5, 14, 26, 28, 29

Helse- og omsorgsdepartementet/Helsedirektoratet

Ansvarlig for tiltak nr. 2, 9, 10, 15, 24, 25

KS

Ansvarlig for tiltak nr. 30, 31, 32, 33, 35

Kunnskapsdepartementet/Utdanningsdirektoratet

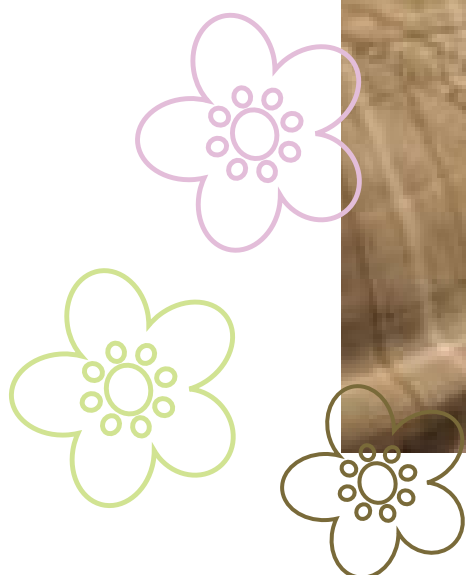
Ansvarlig for tiltak nr. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 14, 16, 27

Skolenes landsforbund

Ansvarlig for tiltak nr. 8, 11, 12, 13, 26, 34

Utdanningsforbundet

Ansvarlig for tiltak nr. 8, 11, 12, 13, 17, 18, 19, 26, 27, 34

REFERANSER:

Lover, forskrifter og regelverk:

FNs barnekonvensjon

Barnehageloven

Opplæringsloven

Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven

Diskrimineringsloven

Likestillingsloven

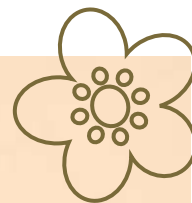
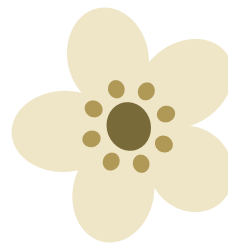
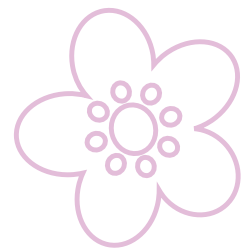
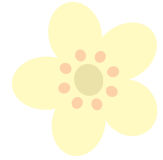
Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver

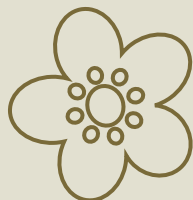
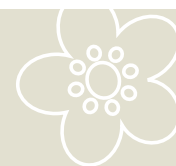
Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler mv

Forskrift om kommunens helsefremmende og forebyggende arbeid i helsestasjons- og skolehelsetjenesten

www.lovdatab.no

Prinsipper for opplæringen – www.undanningsdirektoratet.no

BARNE- OG LIKESTILLINGSDEPARTEMENTET

Barne- og likestillingsdepartementet
Postboks 8036 Dep.,
0030 Oslo
Telefon: 22 24 90 90
E-post: postmottak@bld.dep.no
Nettside: www.regjeringen.no/bld

KUNNSKAPSDEPARTEMENTET

Kunnskapsdepartementet
Postboks 8119 Dep.,
0032 Oslo
Telefon: 22 24 90 90
E-post: postmottak@kd.dep.no
Nettside: www.regjeringen.no/kd

HELSE- OG OMSORGSDEPARTEMENTET

Helse- og omsorgsdepartementet
Postboks 8011 Dep.,
0030 Oslo
Telefon: 22 24 90 90
E-post: postmottak@hod.dep.no
Nettside: www.regjeringen.no/hod

Utdanningsdirektoratet

Utdanningsdirektoratet
Postboks 2924 Tøyen,
0608 Oslo
Telefon: 23 30 12 00
E-post: post@utdanningsdirektoratet.no
Nettside: www.utdanningsdirektoratet.no

Helsedirektoratet

Helsedirektoratet
Postboks 7000 St. Olavs plass
0130 Oslo
Telefon: 810 200 50
E-post: postmottak@helsedirektoratet.no
Nettside: www.helsedirektoratet.no

UTDANNINGS FORBUNDET

Utdanningsforbundet
Postboks 9191 Grønland,
0134 Oslo
Telefon: 24 14 20 00
E-post: post@utdanningsforbundet.no
Nettside: www.utdanningsforbundet.no

KS
Postboks 1378 Vika,
0114 Oslo
Telefon: 24 13 26 00
E-post: ks@ks.no
Nettside: www.ks.no

Foreldreutvalget for grunnopplæringen
Postboks 8119 Dep.,
0032 Oslo
Telefon: 22 24 75 63
E-post: post@fug.no
Nettside: www.fug.no

FAGFORBUNDET

Fagforbundet
Boks 7003 St. Olavs plass
0130 Oslo
Telefon: 23 06 40 00
E-post: servicetorget@fagforbundet.no
Nettside: www.fagforbundet.no

Skolenes landsforbund
Boks 8783 Youngstorget
0028 Oslo
Telefon: 23 06 13 62
E-post: skolenes@skolenes.no
Nettside: www.skoleneslandsforbund.no